

УДК 378.147

Ю. А. ШЕВЧЕНКО

м. Миколаїв, Україна

ТЕХНОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ ЦІЛІСНОГО МУЗИЧНОГО ОБРАЗУ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «ОРКЕСТРОВИЙ КЛАС»

У статті розглядається педагогічна технологія утворення цілісного образу музичного твору в груповій діяльності, яка пропонується для активізації навчально-виховного процесу на музично-педагогічних факультетах вищих навчальних закладів.

Ключові слова: педагогічна технологія, групова діяльність, цілісність образу.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується подальшим удосконаленням соціально-економічних відносин, модернізацією освіти, науки і культури. У зв'язку з цим, існує необхідність переосмислення існуючих у теорії та практиці навчання методів і технологій, пошуку та створення нових, що є особливо актуальним для вищої ланки освіти.

Так, важливим завданням вузу стає виховання нової людини та її професійної культури, без якої неможлива стабільна демократизація суспільства, повний вияв талантів особистості. Адже вона – це і мета, і результат, і головний критерій оцінки якості навчально-виховного процесу, що виступає як гуманістично-іннісний, особистісно-зорієнтований підхід до навчання і виховання студентської молоді.

Проаналізувавши різні погляди щодо професійної підготовки студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів освіти, уважаємо, що вона має складатися із психологічної, теоретичної, фахово-практичної й технологічної підготовки майбутніх учителів.

Аналіз публікацій і досліджень. Особливості специфіки роботи з оркестрами народних інструментів висвітлювали П. Іванов, В. Комаренко, В. Лапченко, В. Попонов, особливості роботи з ансамблем бандуристів, баяністів, висвітлювали у своїх роботах М. Черепанин, С. Баштан, М. Шевченко. Окрему групу досліджень складають роботи, які стосуються співдії учасників у процесі спільногого колективного музикування. Такими є дослідження Ю. Бай, А. Готліба, В. Лапченко, А. Гуменюк, О. Рудницької.

Визначеню шляхів осягнення тексту музичних творів (В.Живов, І.Мусін, А.Рубінштейн, та ін.); пошуку прийомів та методів тлумачення текстів, зокрема текстів музичних творів у художньому контексті (Ю.Борєв, І.Манакова,

А.Сохор та ін.). Проблема цілісного аналізу музичного твору достатньо давно увійшла в сферу наукових та методичних досліджень педагогів та музикознавців. Вагома роль у цьому аспекті належить Г.Нейгаузу, Г.Ципіну, І.Гофману, М.Давидову, А.Семешко, та ін. У їхніх дослідженнях закладені основи методології та методики аналізу інструментального твору.

Мета статті – розкрити педагогічну технологію утворення цілісного образу музичного твору в груповій діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останнє десятиріччя термін «технологія» навчання і виховання став широковживаним як у педагогічній науці, так і в навчально-виховній практиці. Водночас зміст цього поняття ще не має чіткої визначеності як у педагогічній теорії, так і практиці. Але створення педагогічною науковою системи понять зумовлюється її розвитком, а науково-педагогічний пошук – це проникнення в сутність іншого порядку, встановлення більш складних, диференційованих за змістом закономірностей.

Технологія навчання, за означенням ЮНЕСКО, – це в загальному розумінні системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію освіти. «Ця галузь орієнтована більшою мірою на учня, а не на предмет вивчення, на перевірку виробленої практики в ході емпіричного аналізу, визначає практику в тісному зв'язку з теорією навчання і виховання», – зазначає академік С.У.Гончаренко.

Майбутній педагог-музикант – особа творча, варіативно глибокодумна, з розвинутим почуттям нового, прагненням до його створення. Педагогічно значущі орієнтири творчої особистості сконцентровані в таких характеристиках, як розвиток здібностей, потреби в перетворювальній діяльності, досить велико-му обсязі засвоєних знань, умінь, поєднання

аналітичного й інтуїтивного мислення, здатність і потяг до художньої творчості.

Особистісне ціннісно орієнтоване навчання і виховання має сприяти подоланню в орієнтаціях педагогів на озброєння вихованців знаннями, вміннями й навичками без урахування того, яке мотиваційне ядро, яка культура формується при цьому. Особистісно ціннісно орієнтоване гуманістичне навчання і виховання це педагогічно й соціально регульований процес з культурною ідентифікацією, соціальною адаптацією і творчою самореалізацією особистості. Все це дає підставу говорити про нього як про гуманістичний тип навчання і виховання, що має альтернативний характер стосовно як колективістського, так і виховного навчання в їхньому традиційному розумінні, бо в цих системах різні ціннісні засади. Основними цінностями тут є: людина як предмет виховання; творчість і вільний вибір цінностей як засоби розвитку людини в музичній сфері; музична культура як середовище, котре вирощує особистість.

Особистісно зорієнтована система освіти вимагає побудови навчально-виховного процесу на діагностичній основі (спочатку діагностика, а потім засоби впливу на студента). Найголовнішими ознаками особистісно зорієнтованого гуманістичного навчання і виховання є багатоваріативність методик, уміння організовувати навчання на різних рівнях складності, утверджувати позитивне ставлення молоді до справжніх цінностей культури й життя як у навчанні, так і в позанавчальний час.

Педагогічні функції групової діяльності продиктовані стратегічним завданням перетворити групу як деяку сукупність людей в групу як єдиний діяльний організм – в сукупний суб'єкт. Працюючи з групою, педагог є організатором групової діяльності дітей. Його організаторська робота повністю підпорядкована меті виховання. Наділяючи групову діяльність певними функціями, виходити треба з педагогічної стратегії – а саме з орієнтації на становлення особи як суб'єкта і стратега достойний людини життя.

Оволодіння технологією організації діяльності групи як сукупного суб'єкта запобігає таку сумну випадковість, гарантуючи виховну продуктивність. Вкажемо на тактичні завдання педагога – на педагогічні функції групової роботи і на способи досягнення тактичних завдань – на операції, необхідні для реалізації

вказаних функцій. Досягнення предметного результату діяльності – перша початкова функція, що означає цільову сторону діяльності. Він підлягає вимірам, якінім характеристикам і оцінці. Тому його можна фіксувати і зіставляти з чим-небудь, а отже, визначати рівень якості. Сказане направляє нашу увагу на технологічні правила організації групової діяльності в ім'я досягнення найбільш можливого (виходячи з обставин і рівня розвитку студентів) максимально високого результату. Перерахуємо ці правила:

- визначити конкретну мету діяльності, представивши її найяскравіше і захоплююче;
- вказати на необхідні дії, які усі члени групи грають в розподілі зусиль із досягнення цієї мети;
- обмежити об'єм планованої роботи і обкраслити час виконання;
- запропонувати доступну інструкцію, що допомагає кожному гідно виконати свою роль в загальному досягненні результату;
- підібрати необхідні засоби і відібрати найбільш оптимальний спосіб отримання результату;
- ввести елементи ігрового і змагального оформлення, щоб ініціювати максимальну напругу сил при здійсненні діяльності.

Перераховані положення гарантують якість предметного результату. Вони виявляють собою операційне забезпечення єдиної функції – досягнення предметного результату.

Друга функція – проживання соціально-ціннісного відношення – реалізується завдяки такого роду операціям:

- виявлення мотиву діяльності або мотивації як з'єднання кількох різних мотивів;
- визначення соціального значення виконуваних дій і результату діяльності;
- аналіз зробленого і визначення рівня якісності виконання, а також якості організації справи;
- інструментовка відповідальності усіх за загальну справу і кожного за свою окрему діянку роботи.

Прояв і самоствердження індивідуальності – третя функція групової діяльності. Індивідуальність тільки і може себе виявити в зіставленні з іншим, виявляти свою особливість в ході загальної діяльності, коли відмінність кожного стають очевидними і коли особливості кожного сприяють загальній успішності роботи усіх. Затвердити себе як людину можна в творенні чого-небудь. Але затвердити себе як індивідуальність можливо лише в однаковій роботі, коли виразно виступають здібності і індивідуальні якості кожного.

Групова діяльність надає колосальні потенційні можливості розвитку індивідуальності, але потенційне перетвориться в актуальне лише при деяких умовах – коли педагог виконує професійні операції по реалізації функції. Назвемо ці операції:

- виявлення особового сенсу в планованій діяльності;
- пропозиція вільного вибору своїй ролі в діяльності, а також в підборі засобів і способів виконання роботи;
- виявлення ролі кожного в спільній діяльності;
- проектування можливого впливу на майбутнє життя кожного учасника проведеної групової роботи;
- проведення рефлексії кожним учасником групової діяльності.

Причина актуальності цієї форми роботи в ракурсі розглянутої нами проблеми криється в таких можливостях:

- робота над ансамблем сприяє подоланню відчуженості від колективу, що нерідко виникає внаслідок неуспішної навчальної діяльності;
- гра в ансамблі створює відчуття участі у важливій практичній дії, що допомагає зростанню самооцінки студента;
- ансамблева фактура найбільше може реалізувати принцип доступності;
- гра в ансамблі покращує естрадне самопочуття; зміцнює впевненість у собі;
- створює на цій основі ситуацію успіху.

Ще однією формою педагогічного впливу на студентів, може стати форма *колективно-індивідуального заняття*. Ця форма заняття широко застосовувалася на музичних заняттях і раніше. До неї звертаються і в даний час, наприклад, при початковому ознайомленні з народним інструментом.

Подібна форма заняття містить у собі багаті виховні можливості, не до кінця розкриті теоретично і не завжди затребувані практично. У аспекті проблеми, що розглядається ця форма заняття нас може цікавити в силу можливості створити: високий емоційний тонус заняття, що сприяє зростанню артистизму учасників; підвищення інформаційної ємкості заняття; психологічне розкріпачення учасників, що підвищує їхню впевненість у своїх силах; взаємне творче збагачення, завдяки створенню атмосфери співтворчості; на основі усього зазначеного, сприяє створенню ситуації успіху.

Важливою умовою здійснення цього процесу виступає вищий ступінь педагогічного співробітництва – співтворчість вихователя і вихо-

ванця, педагога і студента, вчителя й учня, що ґрунтуються на об'єктивному (духовно-творчий потенціал і комунікативна функція мистецтва) і суб'єктивному (гуманістично орієнтована виховна творчість педагога і музично-естетичний, духовний світ студентської молоді) факторах. Саме закладає базові основи культури особистості майбутнього наставника молоді: моральної, емоційної, розумової, естетичної, художньої, музичної тощо.

Такий підхід до розв'язання проблеми ґрунтуються на створенні нової етики й естетики педагогічної співтворчості, визначальними рисами якої є взаєморозуміння, взаємоповага, толерантність у діалоговому спілкуванні педагога і студента. Врахування цієї закономірності:

- змінює позицію педагогів і студентів у спілкуванні, утверджує діалогічне спілкування (підтримку, співчуття, усталення людської гідності, довіри тощо) і зумовлює потребу діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думками, враженнями, моделювання життєвих і педагогічних ситуацій;
- включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки;
- передбачає оволодіння і застосування викладачем різних варіантів побудови навчально-виховного процесу, адже сучасний педагог-музикант має знати не один універсальний, а кілька шляхів, які можуть бути придатними для досягнення мети підготовки справжнього фахівця.

Якщо наука приходить до узагальнень у вигляді понять, формул, сприйманих перш за все логічно, то мистецтво народжує художні образи, які більш безпосередньо звернені до почуттів людини, його емоціям, відчуттям.

Це визначає і деякі істотні особливості художнього образу. Йому властиве відбиття дійсності в усьому її різноманітті або, як кажуть естетики, цілісний характер відображення.

Цілісність як явище, що поєднує елементи, частини в єдине ціле, виявляється скрізь в природі і суспільстві і виступає як діалектичний закон.

Суть закону можна розкрити, проаналізувавши основні риси або властивості. Головна особливість закону цілісності – неподільність музичного твору, що означає неможливість сприймати його як суму декількох, хоча б малою мірою самостійних частин. Неподільність закладається в знаходженні викладача так званої конструктивної ідеї, яка здатна об'єднати в одне ціле всі компоненти майбутнього твору.

Інший рисою, чи властивістю, закону цілісності є необхідність зв'язку і взаємної узгодженості всіх елементів музичного твору. Виходячи з конструктивної ідеї, виділяється центр уваги, що підкоряє другорядні деталі.

Цілісність твору вимагає неповторності елементів композиції, включаючи сюди *форми, розміри, інтервали, характери, типи, жести* і т. д.

Завдання музиканта-виконавця – розкрити зміст музичного твору, вірно і виразно передати його слухачам. Для цього йому необхідно зрозуміти і відчути авторський задум і знайти відповідні виконавські засоби виразності. Перш за все необхідно докладно вивчити нотний текст. При уважному відношенні до всіх авторських вказівок, виконавець повинен уміти «читати між лінійками», щоб розкрити ідеї, почуття і настрій композитора.

Думка всіх видатних музикантів сходиться на тому, що приступаючи до вивчення музичного твору необхідно найперше одержати про нього загальну уяву, зрозуміти і відчути його домінуючий настрій. Це досягається шляхом перегляду і програвання твору в процесі якого визначаються контури майбутнього виконавського плану. У виконавців високої кваліфікації повна художня уява виникає вже на самому початку вивчення нотного тесту.

Першим етапом є *методико-виконавська підготовка*, яка включає засвоєння навичок інтерпретації. Сюди належить: опрацювання фахової літератури з питань виконавства, історії, естетики та теорії музичного мистецтва; опанування технічних виконавських навичок; вивчення музичного тексту на рівні власної партії та її місця у колективному виконанні; усвідомлення власної функції в ансамблі (акомпанемент, паритетний ансамбль, виконувати соло у супроводі колективу, чергування вказаних функцій); співпраця з колективом і диригентом з метою визначення оптимального художнього прочитання твору; досягнення відповідності естетично-художнього уявлення та реальної інтерпретації у складі колективу.

Другим етапом є *організаційно-керівна підготовка*, яку складає наступний перелік компонентів:

- створення психологічно-збалансованої моделі виконавського колективу, врахування оптимальних співвідношень рольових функцій учасників з огляду на реалізацію творчого потенціалу розкриття кожної особистості, з урахуванням схильностей, художніх смаків і потреб, творчого заохочення до участі у виконанні;
- ґрутовна робота над моделлю інтерпретації, драматургії, вербального образу твору, побудова структури етапів подолання його технічних труднощів, підготовка до художнього сприйняття мистецького завдання колективом в цілості;
- конструктивна робота над виконавським репертуаром (коректура, редактування партій, створення технічних вправ на подолання певних видів труднощів, настроювання розігрування тощо);
- творча робота над виконавським репертуаром (переклад, аранжування, обробка, оригінальна зумовлена творчість, вільна творчість).

Висновки. Таким чином, технологія утворення цілісного образу музичного твору в груповій діяльності, яка пропонується для активізації навчально-виховного процесу на музично-педагогічних факультетах вищих навчальних закладів сприяє скороченню часу на оволодіння навчальним текстом. Його осянення стає глибоким та цілісним незалежно від складності. У студентів з'являється впевненість у своїх силах, самостійність, вони активно присвоюють зміст тексту та набувають особистісного сенсу в ході творчо-дослідницької діяльності, розвиваються духовно, вступають у діалог, уміють пояснити свою позицію в тлумаченні твору. Це сприяє саморозвитку студента як суб'єкта культури, розвитку його здібностей.

Література:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: [наук. — метод. посібник] / І.Д.Бех. — К.: ІЗМН, 1998. — 204 с.
2. Браніцька Т.Р. Формування активного ставлення молодших школярів до народного інструментального музикування / Т.Р. Браніцька // Педагогіка і психологія: наукові записки. — Вінниця, 2000. — Вип. 3. — С. 79—81.
3. Гуменюк А. Українські народні інструментальні ансамблі та оркестри — К., 1959. — 64 с.
4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). — К: Освіта України, 2008. — 247 с.
5. Шевченко Ю. А. Підготовка вчителів музики до організації діяльності дитячих музично-інструментальних колективів: методичний посібник — Херсон: Айлант, 2009. — 64 с.

ШЕВЧЕНКО Ю. А.

ТЕХНОЛОГІЯ СОЗДАННЯ ЦЕЛОСТНОГО МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗА НА ЗАНЯТЯХ ДИСЦИПЛИНИ «ОРКЕСТРОВЫЙ КЛАСС»

В статье рассматривается педагогическая технология образования целостного образа музыкального произведения в групповой деятельности, которая предлагается для активизации учебно-воститательного процесса на музыкально-педагогических факультетах высших учебных заведений.

Ключевые слова: педагогическая технология, групповая деятельность, целостность образа.

SHEVCHENKO Y. A.

TECHNOLOGY OF FORMAING AN INTEGRATED IMAGE AT THE ORCHESTRAL CLASS LESSONS

The article deals with educational technology of forming the image of a musical work in a group activity that is proposed to enhance the educational process of music-teaching faculties in higher education.

Keywords: educational technology, group activity, the integrity of the image.

УДК 378.14

О. І. СТРИХАР

м. Миколаїв, Україна

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗКРИТТЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ НА ЗАНЯТЯХ З ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ

В статті розглядається питання розкриття художнього образу студента-вокаліста за допомогою різних вокальних технологій на заняттях з постановки голосу.

Ключові слова: художній образ, співацькі технології, вокальні методики, виконавська майстерність.

Постановка проблеми. Розвиток вітчизняної вокальної школи триває вже майже два століття. За цей час виробився свій національний стиль співу, що визначається особливостями національної музики і традиціями виконавської культури. Українські і російські співаки мають у своєму арсеналі велику кількість технічних прийомів володіння голосом, передачі художнього образу, сценічної майстерності. Вокальні технології сьогодення характеризуються чіткістю й вивіреністю методів та прийомів впливу на голос через усвідомлення ефективності конкретних завдань і рівню підготовленості співака.

Стан вивчення проблеми. Зараз існує не мало праць, вокальних посібників, у яких викладено технології навчання співу видатних майстрів вокалу, об'єднується їх методичний і методологічний досвід. Засновником вітчизняної вокальної школи цілком справедливо вважається М. Глінка. Його погляди на питання співацького дихання, використання регістрів, особливості вимови тощо до теперішнього часу залишаються фундаментальними, на які спираються і якими користуються більш пізні вокальні теоретики, педагоги-методисти.

Неперевершену цінність мають праці з вокальної педагогіки таких відомих вчених-вокалістів, як Л. Дмитрієв, В. Морозов, Г. Столова, А.Менабені, Д. Люш, М. Павлов, О. Поляко-

ва, в яких розглядаються усі центральні проблеми формування співацьких навичок. Також відомі дослідження у галузі постановки голосу педагогів Н. Малишевої, М. Донец-Тессейер, Ф. Анікєєва і З. Анікєєвої, О. Агаркова, Ю. Коннер, Б. Васильєва, І.Алієва та інших, де розглядаються питання розвитку основних вокальних технологій: звукоутворення, співацьке дихання, артикуляція, слухові навички, навички емоційної виразності.

Виклад результатів дослідження. Однак, співацькі технології не можуть бути самоціллю, це лише засіб, який дозволяє передати голосом стан душі, розкрити художній образ творів. Розвиток голосу – одна із сторін комплексного процесу, яким є спів. Про це говорять усі вокалісти-практики і виконавці: «спів як перевживання» – єдиний ідеал у процесі, коли пісня сприймається як джерело радості й предмет духовного спілкування.

Як будь-який інший вид виконавства співацька діяльність є творчістю. Відоме положення про те, що самому творчому акту навчити неможливо, але можливо створити певні педагогічні умови які будуть сприяти розвитку в учня творчого початку, творчого мислення й уяви, художнього смаку.

Незважаючи на могутній потенціал, яким володіє вітчизняна школа співу, сучасний стан її розвитку, сучасні запроси вокального мисте-